

## ПЛАН-КОНСПЕКТ ЗА ПОДГОТОВКА

за годишния тест по философия – IX клас

Учебна 2026/2027 година

**Как да използвате конспекта:** Прочетете всяка тема и запомнете понятията, отбелязани в удебелен шрифт. Тестът съдържа 20 въпроса с избираем отговор (А, Б, В, Г), всеки по 1 точка. В края има въпроси за самопроверка.

### Тема 1. Ценностите

---

- **Аксиология** – философско учение за ценностите. Изучава **същността и структурата** на ценностите, **общото** между тях и тяхното **йерархично подреждане**. Не се занимава с археологически находки или с материални „ценности“.
- **Ценност** – това, което е значимо и желано за човека. Основни ценности: **добро, истина, красота, свобода, справедливост**.
- Качества като **самоомнение**, надменност, завист не са ценности.
- **Благо** – **реализирана (осъществена) ценност**. Това разбиране се свързва със **Сократ**.

### Тема 2. Истината

---

- Главната цел на философското размишление е **истината**.
- Истината е **резултат на рационалното мислене**. Нейна главна характеристика е **непротиворечивостта**.
- Истината **не** е сбор или последователност от лични мнения.
- Известната мисъл на Сократ: „**Аз знам, че нищо не знам**.“ – осъзнаването на собственото незнание е начало на търсенето на истината.

### Тема 3. Свободата

---

- **Свободна воля** – способността **самостоятелно и осмислено** да вземаме решение за действие и да го извършваме.
- **Детерминизъм** – възглед, че всичко е **предопределено** и свободната воля е невъзможна.
- **Индетерминизъм** – обратният възглед: не всичко е предопределено, човек може да избира.
- Според **Жан-Пол Сартр** най-важната характеристика на свободата е **изборът**. Човек е „осъден да бъде свободен“ и носи отговорност за изборите си.

### Тема 4. Морал, добро и добродетел

---

- **Морал, нравственост, добродетелност** – понятия от една и съща област (етиката). Думи като „предчувствие“ не принадлежат към нея.
- **Доброто** в етиката е свързано със **създаването, съхраняването и грижата**. **Разрушаването** не може да бъде прието за добро.
- **Добродетел** – трайно положително нравствено качество. Нейното отрицание е **порокът**.
- Според **Аристотел** добродетелта е **средина между две злини** (две крайности). Пример: смелостта е средина между страхливостта и безразсъдството.
- **Справедливостта** е главна добродетел на **обществените отношения**.

## Тема 5. Етически учения

| Учение                     | В центъра му стои                                                    |
|----------------------------|----------------------------------------------------------------------|
| Деонтология (Кант)         | Дългът – етика на дълга                                              |
| Хедонизъм                  | Стремежът към удоволствие                                            |
| Евдемонизъм                | Стремежът към щастие                                                 |
| Утилитаризъм (Бентам, Мил) | Принципът на най-голямото щастие: най-доброто за най-голям брой хора |

- Внимавайте да не бъркате **хедонизъм** (удоволствие) и **евдемонизъм** (щастие).

## Тема 6. Красотата и изкуството

- **Естетика** – философска наука за красивото и изкуството.
- **Аристотел** разглежда изкуството в съчинението си „**Поетика**“. Затова „поетика“ е неговото название на науката за изкуството и красивото, а терминът „естетика“ се появява много по-късно (XVIII век).
- **Функции на изкуството**: **хедонистична** (доставя наслада), **познавателна** (разкрива света) и **възпитателна** (формира човека).
- **Художник** – събирателно понятие за всички, които създават произведения на изкуството (живописци, писатели, музиканти и др.).
- Според **Хегел** **мнимото изкуство е буквално**, а **истинското изкуство е идейно** – носи смисъл и идея отвъд простото изобразяване.

## Обобщение на ключовите понятия

| Понятие       | Кратко определение                           |
|---------------|----------------------------------------------|
| Аксиология    | Учение за ценностите                         |
| Благо         | Реализирана ценност                          |
| Свободна воля | Самостоятелно и осмислено решение и действие |
| Детерминизъм  | Всичко е предопределено                      |
| Порок         | Отрицание на добродетелта                    |
| Деонтология   | Етика на дълга                               |
| Утилитаризъм  | Най-доброто за най-голям брой хора           |
| Естетика      | Наука за красивото                           |

## Въпроси за самопроверка

1. Какво изучава аксиологията?
2. Кои са трите основни ценности?
3. Какво означава мисълта на Сократ „Аз знам, че нищо не знам“?
4. Каква е разликата между детерминизъм и индетерминизъм?
5. Защо според Аристотел смелостта е добродетел?
6. С какво се различават хедонизмът и евдемонизмът?
7. Как звучи принципът на утилитаризма?
8. Назовете трите функции на изкуството.

## Съвети за теста

---

- Четете внимателно думите „НЕ“, „НЕВЯРНО“, „НЯМА“ и „различен“ в условието.
- Когато два отговора изглеждат верни, изберете най-пълния.
- Не оставяйте въпрос без отговор.

Изготвил:

Боян Михайлов